

Så rustar vi för framtidens bransch

***– Om hur samhället behöver ta ansvar
för gymnasieskolans yrkesprogram***

Innehåll

1. SAMMANFATTNING	3
2. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER.....	6
3. PLANERINGEN AV YRKESUTBILDNINGARNA	9
4. MINSKAD ANDEL ELEVER VÄLJER ETT YRKESPROGRAM.....	13
5. UTVECKLING FÖR KOMMUNALA OCH FRISTÅENDE GYMNASIESKOLOR	17
6. LÄRLINGSUTBILDNINGAR.....	19
7. GYMNASIALA LÄRLINGSANSTÄLLNINGAR.....	22
8. KVALITETEN I YRKESUTBILDNINGARNA	22
9. KVALITETEN I LÄRLINGSUTBILDNINGARNA.....	24
9.1. BAKGRUND – INTERVJU: JOHAN KRANTZ: ARBETSLIVET MÅSTE INVOLVERAS I UTBILDNINGEN.....	26
9.2. BAKGRUND – INTERVJU: BENGT WESTMAN: AVGÖRANDE MED SAMSPELET MELLAN PRAKTIK OCH UTBILDNING	27
10. BRANSCHREKOMMENDERADE UTBILDNINGAR OCH CERTIFIERINGAR	28
10.1. BAKGRUND – INTERVJU: INGEMAR KLAESSON: SKOLINSPEKTIONEN BORDE GRANSKA ÄVEN UTBILDNINGARNAS YRKESDEL.....	29
11. VAD HAR REGERINGEN GJORT FÖR ATT HÖJA KVALITETEN PÅ YRKESUTBILDNINGARNA?.....	30
11.1. BAKGRUND – INTERVJU: PATRIK RIBE: DET VIKTIGASTE ÄR ATT ÅTERINFÖRA HÖGSKOLEBEHÖRIGHETEN.....	32
12. SAMMANFATTNING AV KVALITETEN PÅ YRKESUTBILDNINGARNA	32
13. BEFOLKNINGENS UTBILDNINGSNIVÅ	33
14. YRKESPROGRAMMEN OCH MÖJLIGHETEN ATT FÅ JOBB	33
15. RISK FÖR BRIST PÅ ARBETSKRAFT	34
15.1. BAKGRUND – CITAT: OM BEHOVET AV FLER ELEVER PÅ YRKESPROGRAMMEN ..	35
16. GENOMSTRÖMNINGEN PÅ GYMNASIEPROGRAMMEN	35

Byggnads 2019

Text: Sten Svensson och
Mats Wingborg

17. INTRÄDET PÅ ARBETSMARKNADEN EFTER AVSLUTAT YRKESPROGRAM	36
18. FORTLÖPANDE FÖRÄNDRINGAR AV ARBETSLIVET STÄLLER KRAV PÅ LIVSLÅNGT LÄRANDE.....	37
19. TVÅ-ÅRIG GYMNASIESKOLA.....	38
20. YRKESLÄRARUTBILDNING OCH LÄRARBRIST.....	39
21. METOD.....	40
22. KÄLLOR.....	40
22.1. INTERVJUPERSONER.....	40
22.1. SKRIFTLIGA KÄLLOR.....	40
23. BILAGOR	43
23.1. BILAGA 1. ELEVSTATISTIK GYMNASIESKOLAN 2018/19.....	43

1. Sammanfattning

Sedan 1990-talet har vi haft en skolpolitik som förlitat sig på att marknadskrafterna ska klara att utbilda efter de behov som samhälle, näringsliv och individer har. Konkurrensen om eleverna skulle mer eller mindre automatiskt skapa ett utbildningsutbud som var inriktat och dimensionerat efter samhällets behov.

Efter drygt 25 års erfarenheter kan vi konstatera att ett marknadsdrivet skolsystem inte har fungerat när det gäller gymnasieskolans yrkesutbildningar. I ett läge där det inom flera branscher råder stor brist på ungdomar med en gymnasial yrkesutbildning, är det svårt att få de unga att söka sig till dessa utbildningar.

Marknadsutsättningen av gymnasieskolans yrkesutbildningar har lett till en mycket snabb tillväxt av antalet fristående gymnasieskolor. Under de första tio åren på 2000-talet nästan fördubblades antalet gymnasieskolor. Då yrkesutbildningar är resurskrävande har många av de små skolorna fått problem med lärarresurs, lärarkompetens, elevhälsovård, utrustning och lokaler. Med många små skolor har det blivit svårare att upprätthålla kvaliteten inom yrkesutbildningarna.

När elevernas val styr utbudet av antalet utbildningsplatser på de olika programmen har det blivit överutbud av utbildningsplatser på populära program samtidigt som det är färre utbildningsplatser i flera av de program som arbetsmarknaden efterfrågar. För kommunerna har konkurrensen lett till färre elever i de kommunala skolorna vilket medfört att det kommunala utbudet av program och utbildningsplatser skurits ned och program har lagts ner, vilket i första hand drabbat de resurskrävande yrkesutbildningarna. Tidigare när kommunerna hade alla elever var det möjligt att planera utbudet så att det i högre grad var samhällets behov som styrde dimensioneringen av de olika programmen. I dag är en sådan planeringen i det närmaste omöjlig.

Men det är inte enbart marknadsstyrningen som påverkat yrkesutbildningarna negativt. Sedan 1990-talet har det skett flera genomgripande skolpolitiska förändringar som påverkat de gymnasiala yrkesutbildningarna. Under 1970- och 1980-talen var det en utveckling där allt fler elever fortsatte studera efter grundskolan och i början av 1990-talet gick nästan alla elever i en årskull vidare till gymnasieskolan.

I början på 1990-talet kunde alla elever som fått betyg i alla ämnen i grundskolan komma in på ett nationellt program i gymnasieskolan. Även de elever som hade svaga betyg kom in. Av de elever som hade svaga betyg gick nästan 90 procent på ett nationellt program i början av 1990-talet. Därefter har de blivit allt färre på de nationella programmen. Det är en rad politiska beslut som har försvårat för elever med svaga betyg att komma in på ett nationellt program på gymnasieskolan. Införandet av det individuella programmet, systemet med kursbetyg, införandet av behörighetskrav för inträde till de nationella programmen har alla medverkat till att allt färre elever med svaga betyg går på ett nationellt program. De flesta av dessa elever har istället hänvisats till introduktionsprogrammen och en grupp har gått till

folkhögskolor. I dag är andelen elever på ett introduktionsprogram (tidigare individuella programmet) cirka 15 procent av det totala antalet elever i gymnasieskolan. Sedan 1990-talets början har således den svagaste elevgruppen till stor del stängts ute från de nationella programmen.

Ser man till fördelningen mellan studieförberedande och yrkesförberedande program har man kan se samma utveckling. I slutet av 1980-talet var det ungefär lika stor andel av eleverna som gick på ett studieförberedande program som på ett yrkesförberedande. För varje beslut har sedan andelen på yrkesprogram minskat. Införandet av det individuella programmet, införandet kursbetygen, införandet av behörighetskrav för inträde till de nationella programmen samt borttagandet av den allmänna högskolebehörigheten har alla medverkat till att andelen elever på yrkesprogrammen har sjunkit. Läsåret 2018/19 var det 57 procent av eleverna som gick ett högskoleförberedande program, 28 procent som gick ett yrkesprogram och 15 ett introduktionsprogram.

Utöver dessa politiskt beslutade förändringar påverkar även elevtalens förändringar gymnasieskolan. Det skiljer cirka 25 procent mellan de största och de minsta elevkullarna. I början av 2000-talet växte kullarna till en topp under 2009 med 394 000 elever och föll sedan kraftigt till cirka 320 000 som lägst under 2015. Därefter har elevtalen ökat igen.

När elevtalen föll kraftigt fick många gymnasieskolor svårt att fylla sina elevplatser och många fick ekonomiska problem. För de fristående gymnasieskolorna följde en våg av konkurser. Det mest kända fallet är JB-koncernens konkurs som drabbade över 10 000 elever på 30 skolor. Dessutom förändrades gymnasieskolan 2011 och den allmänna högskolebehörigheten på yrkesprogrammen togs bort samtidigt som inträdeskraven skärptes. Det medförde att färre kom in och dessutom valde en hel del elever bort yrkesprogrammen till förmån för de högskoleförberedande. Det orsakade en kraftig elevtalsminskning på yrkesprogrammen.

Den fristående skolsektorn har i dag nästan 28 procent av det totala antalet elever i gymnasieskolan. Ser man bara till yrkesprogrammen är andelen 29 procent och de fristående fortsätter att växa. Sedan läsåret 2015/16 har drygt 4000 elever börjat på ett yrkesprogram. Av dem har drygt 2500, eller 62 procent valt en fristående huvudman. Det innebär att de fristående ökar sin andel av gymnasieeleverna.

Det är inte bara den minskade andelen elever som är ett problem på yrkesprogrammen, det finns även kvalitetsproblem, särskilt på lärlingsutbildningarna. Skolinspektionens rapporter och en låg rad inslag i olika medier har visat på en rad brister. En del av dessa problem ligger inbyggda i systemet med fristående huvudmän.

Idag går 85 procent av de fristående eleverna i en skola som ägs av ett aktiebolag och ett aktiebolag måste gå med vinst. Då en fristående skola får samma ersättning per elev som en kommunal skola gäller det att hålla nere alla kostnader. Antalet lärare, antalet speciallärare, lokalkostnader, verkstäder, utrustning och läromedel,

allt måste ligga på en lägre nivå än i den kommunala skolan om det ska bli vinst. När resurser, avsedda för utbildningen, förs bort till vinster och annat, sänker det kvaliteten. Dessutom avslöjas regelbundet oseriösa privata skolhuvudmän och emellanåt går fristående skolor i konkurs. Även det är ett kvalitetssänke för utbildningssystemet. Även bristen på öppenhet, insyn och meddelarskydd som gäller för den privata skolsektorn bidrar till en kvalitetssänkning.

Regeringen har genom Skolverket och Skolinspektionen satt in en rad åtgärder för att komma tillrätta med kvalitetsbristerna. Även Branschorganisationerna har varit aktiva med olika former av kvalitetssystem. Dessa insatser har haft en viss effekt och det går att se en försiktigt positiv tendens de senaste åren. Det är något färre rapporter från Skolinspektionen med den sortens mycket allvarlig kritik och stora viten som var vanligt tidigare och det är färre artiklar i media om olika missförhållanden.

Det är bra och nödvändiga kvalitetsinsatser som gjorts av staten och branschorganisationerna, men de har hittills inte förmått ändra på huvudproblemet. Det är för få elever på yrkesprogrammen. Även om det har blivit något fler de senaste åren är det fortfarande för få, andelen yrkeselever på gymnasieskolan fortsätter att minska. Det behövs fler insatser och mer kraftfulla förändringar om trenden ska kunna vändas.

2. Förslag på åtgärder

Som vi visat ovan är det en lång rad politiska beslut som orsakat den nedgång i andelen elever på yrkesprogrammen som vi sett sedan 1990-talet. Även om intentionerna bakom besluten varit goda har de uppenbart inte fungerat så som beslutsfattarna avsåg. Flera av de beslut som gäller gymnasieskolan måste därför ses över och modifieras eller helt avvecklas.

1. En statlig regional planering och styrning av gymnasieskolans dimensionering och antagning

Det är uppenbart att dagens marknadsdrivna skolsystem inte fungerar för gymnasieskolans yrkesprogram. Marknaden klarar inte att utbilda de unga efter de behov som arbetsmarknad och samhället har. Det fria valet i kombination med fri etableringsrätt för skolföretagen omöjliggör en effektiv planering av yrkesutbildningarna. Nödvändiga utbildningar kommer inte till stånd eller läggs ner medan andra finns i överflöd.

Samhället måste återta besluten och kontrollen över utbudet av de program och utbildningsplatser som erbjuds de unga. Då många kommuner är för små för att klara denna uppgift behövs det en statlig regional planering av gymnasieskolans dimensionering och programutbud. En sådan planering ska också omfatta de fristående huvudmännen. De kommunala och fristående huvudmännen tilldelas program och antal utbildningsplatser efter de behov som samhället har. Även antagningen måste samordnas regionvis och gälla både för kommunala och fristående huvudmän.

2. Alla större kommuner ska ha ett brett kommunalt programutbud

Det är viktigt att det finns ett brett kommunalt utbud av yrkesprogram. I varje större kommun ska eleverna kunna välja ett kommunalt alternativ i de stora programmen. Det behövs för att kunna klara att utbilda för de behov samhället har och för att kunna upprätthålla kvaliteten i utbildningarna.

3. Återinför den allmänna högskolebehörigheten på yrkesprogrammen.

Den borttagna högskolebehörigheten är en av de viktigaste faktorerna bakom det minskade söktrycket. De flesta unga inser att de kan komma att behöva byta yrke och bransch efter ett antal år i yrkeslivet och då är högskolebehörigheten guld värd. En allmän högskolebehörighet skulle göra yrkesutbildningarna betydligt mer intressanta för de unga och fler skulle söka. I dagens modell är det möjligt att välja till en högskolebehörighet, vi föreslår att man vänder på det, att det ska bli möjligt att välja bort högskolebehörigheten, om man så vill.

4. Ta bort stupstocken mellan grund- och gymnasieskola

Våren 2018 var nästan 16 procent eller drygt 17 000 elever i grundskolan inte behöriga att söka till ett yrkes- eller ett högskoleförberedande program.

En del av dem får en gymnasieutbildning via ett introduktionsprogram eller en folkhögskola. Men alltför många stängs ute från ett yrkesprogram som skulle kunna ge dem goda utsikter till etablering på arbetsmarknaden.

Dagens krav för inträde i gymnasieskolan måste avvecklas. Den gräns som finns mellan grund- och gymnasieskola måste bort. Se grundskola och gymnasieskola som en helhet och ge elever med luckor i kunskaperna mer lärarresurs och utökade möjligheter att klara studierna både i grund- och gymnasieskolan. Många elever mognar och inser studiernas värde när de går på gymnasiet. Många av dem som idag spärras ut skulle med en sådan satsning klara en yrkesutbildning. När samhället kräver en genomgången gymnasieskola för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden ska målet vara att alla elever ska få en plats på ett nationellt program och ges tillräckligt med stöd för att klara det.

5. Se över och minska introduktionsprogrammen och låt fler gå på nationella program

Innan det individuella programmet inrättades kunde alla elever med betyg från grundskolan gå på ett nationellt program i gymnasieskolan. För många av dem fungerade det alldeles utmärkt. Vi menar att detsamma gäller i dag. Många av de elever som går på ett introduktionsprogram skulle kunna fungera mycket väl på ett yrkesprogram. Det kräver stora insatser inom gymnasieskolan och det innebär att introduktionsprogrammen begränsas till elever i behov av särskilda insatser.

6. Återinför ämnesbetyg i gymnasieskolan

När dagens system med kursbetyg infördes i gymnasieskolan föll andelen elever på yrkesprogrammen. Systemet med kursbetyg ger inget utrymme för misslyckanden och det slår ut elever, därför måste det avvecklas.

7. Återinför de estetiska ämnena i gymnasieskolan

De obligatoriska estetiska ämnena togs bort från gymnasieskolan 2011 och blev ett frivilligt tillval. Men då andra ämnen ger mer meritpoäng blir de estetiska ämnena ofta bortvalda och på en del skolor har de helt försvunnit. Vi tror att ett återinförande av de estetiska ämnena skulle kunna medverka till att höja intresset för yrkesutbildningarna.

8. Stärk lärarinsatserna på yrkesprogrammen

Mer kraft måste också satsas på att de elever som kommit in på en yrkesutbildning ska klara den. I dag är den andel som inte klarar sin examen inom tre år för hög. Det innebär att staten måste ta ett betydligt större ansvar för yrkesutbildningarna än vad som skett hittills. Kvaliteten behöver höjas genom ökad lärartäthet och fler utbildade lärare.

Betygsättande lärare i yrkesämnena ska ha lärarutbildning. Genom dessa satsningar kan man även minska den andel elever som har hög frånvaro och som hoppar av utbildningarna.

9. Ställ krav på praktikperiodernas innehåll.

Det är viktigt att eleverna får ordentliga introduktioner och möjlighet att pröva på olika arbetsuppgifter.

10. Satsa på yrkeslärarutbildningar

Staten har ansvaret för lärarutbildningarna och det behövs en satsning på yrkeslärarutbildningarna. De möjligheter som finns att läsa på distans och att evaluera utländska lärarutbildningar är bra men behöver byggas ut ytterligare. Olika ekonomiska stimulanser som gör det möjligt för yrkesverksamma att gå på en lärarutbildning behövs. Även lärarnas lönenivå och arbetsmiljö måste kunna konkurrera med arbetsmarknaden i övrigt, om det ska bli möjligt att rekrytera.

11. Fortbilda yrkeslärarna

Staten måste också ta ett ökat ansvar för lärarnas fortbildning. Arbetslivet förändras snabbt och yrkeslärarna behöver kontinuerlig påfyllning av kunskaper för att undervisningen ska utvecklas i samma takt som arbetslivet. Många huvudmän är för små för att kunna klara en fortbildning med kvalitet.

12. Stärk den lokala samverkan med arbetslivet.

Låt handledarna gå på fortlöpande utbildning på gymnasieskolorna. Ta också in företrädare från arbetslivet i undervisningen.

13. Stöd branschernas kvalitetsarbete

Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN) fattar idag beslut om vilka gymnasieskolors bygg- och anläggningsprogram som branschen rekommenderar. Likaså fattar VVS-Branschens Yrkesnämnd (VVSYN) beslut om att certifiera gymnasieskolor som ger VVS-programmet. Dessa system med rekommendationer och certifieringar bör stärkas, bland annat genom att elever och företag som ska ge praktikplatser får tydlig information om vilka skolor som är rekommenderade respektive certifierade. Detta skulle bidra till att öka pressen på skolorna att hålla upp kvaliteten.

14. Låt skolinspektionen granska yrkesdelen av yrkesutbildningarna.

Idag inspekterar Skolinspektionen den skolförlagda delen av en yrkesutbildning men de granskar inte den arbetsplatsförlagda delen.

3. Planeringen av yrkesutbildningarna

I början av 1990-talet infördes konkurrensen om eleverna som den nya överordnade styrprincipen tillsammans med fri etableringsrätt för fristående gymnasieskolor, systemet med skolpeng med mera. De skolor som lockade till sig flest elever ansågs vara de bästa och de fick goda ekonomiska villkor att verka under.

Förändringarna innebar att elevernas val och marknadskrafterna skulle styra utbudet av skolor, program och antal utbildningsplatser. Den politiken i kombination med mycket goda ekonomiska villkor, ett gynnsamt regelverk och en snabb elevtalsökning ledde till en mycket snabb tillväxt av antalet fristående gymnasieskolor. Under de första tio åren på 2000-talet nästan fördubblades antalet gymnasieskolor och i princip alla de nya var fristående.

Med dubbelt så många gymnasieskolor blev det färre elever på varje skola och det har påverkat yrkesprogrammen på ett negativt sätt. En skola med få elever har inte alltid de resurser som krävs för att driva de resurskrävande yrkesprogrammen. Små skolor får ofta problem med lärarresurser, lärarkompetens, elevhälsovård, utrustning och lokaler.

En annan effekt av övergången till marknadsstyrning är att det är elevernas val som ska styra utbudet av antalet utbildningsplatser på de olika programmen. Det har lett till ett överutbud av utbildningsplatser på populära program samtidigt som det är färre utbildningsplatser i flera av de program som arbetsmarknaden efterfrågar.

För kommunernas del har konkurrensen från de fristående skolorna lett till att de fått allt färre elever. Det har i sin tur medfört att det kommunala utbudet av program och utbildningsplatser skurits ned. När eleverna gick till de nya fristående skolorna fick de kommunala skolorna för få elever för att kommunerna skulle klara att erbjuda ett allsidigt utbud av yrkesprogram. I första hand var det de dyra yrkesutbildningarna som skars ner eller ställdes in. Tidigare när kommunerna hade alla elever var det möjligt att planera utbudet så att det i högre grad var samhällets behov som styrde dimensioneringen av de olika programmen. I dag är en sådan planeringen i det närmaste omöjlig.

Kommunen och de fristående skolorna har två helt olika uppdrag. Kommunen ska se till hela samhällets behov och har ett övergripande ansvar för gymnasieskolan. Det uppdraget och ansvaret kan inte och ska inte, ett friskoleföretag ta, de ska enbart se till företagets intressen. Resultatet blir det som vi ser idag, ingen kan ta det övergripande ansvaret för planeringen av yrkesprogrammen. Ingen kan styra efter samhällets behov.

För att få en bild över vad som hänt med gymnasieskolans yrkesprogram och hur kommunernas planeringssituation har förändrats har vi valt Stockholm som exempel.

Det första man kan konstatera är att det är få elever i Stockholm som läser ett yrkesprogram. Läsåret 2018/19 var det endast 16 procent av gymnasieskolans totala elevantal som gick på ett yrkesprogram. I Sverige som helhet var det 28 procent.

Man kan också konstatera att det har varit en snabb tillväxt av antalet fristående skolor i Stockholm. År 2000 fanns det 28 gymnasieskolor och 2019 hade antalet mer än fyrdubblats till 119. Fler skolor innebär färre elever per skola. År 2000 var gick det i genomsnitt 763 elever per gymnasieskola och 2019 hade det sjunkit till 316. (Siffrorna avser gymnasieskolans samtliga program.)

De många nya fristående skolorna värvade snabbt en allt större andel av gymnasieeleverna. År 2000 hade de fristående 16 procent av eleverna och 2019 hade de ökat till 56 procent. Under samma tid backade de kommunala gymnasieskolorna från 84 till 44 procent.

Ser man enbart till yrkesprogrammen är de fristående skolorna än mer dominerande. Av Stockholms totala elevantal i yrkesprogram gick 71 procent i en fristående skola under läsåret 2018/19. Det ska jämföras med snittsiffran för hela riket som är på 29 procent.

Ser man på antalet skolor med yrkesprogram var det 30 fristående och 13 kommunala. Det ger ett genomsnitt på 136 elever per skola under läsåret 2018/19.

Planeringen av vilka program och vilket antal utbildningsplatser som ska finnas sköts av varje huvudman för sig. Peter Lyth, gymnasiedirektör i Stockholm, beskriver hur kommunen planerar sina yrkesutbildningar.

”Genom analys av söktrycket hos oss själva och i hela länet det vill säga Storstockholm. För få sökande medför att vi inte har råd att driva utbildningen. Högt söktryck medför utökning. Det är alltså gymnasie marknaden som styr och inte branschens behov”, säger Peter Lyth.

De privata huvudmännen gör på liknande sätt. De ser på efterfrågan och elevunderlag när de inrättar sina program och antal elevplatser. För dem gäller det att få tillräckligt med elever så att de går med vinst.

Alla huvudmän i Storstockholm har en gemensam organisation, Gymnasieantagningen Storstockholm, som sköter den administrativa hanteringen av antagningen. Eleverna placeras på de skolor de sökt till efter sina betygspoäng. Under läsåret 2018/19 fördelade sig yrkeseleverna på nedanstående program och huvudmän.

Stockholms yrkesprogram 2018/19	Antal elever			Andel i procent	
		Alla huvudmän	Kommun	Fri- stående	Kommun
Barn- och fritidsprogrammet	263	96	127	36,5%	48,3%
Bygg- och anläggningsprogrammet	252	62	190	24,6%	75,4%
El- och energiprogrammet	1 060	304	756	28,7%	71,3%
Fordons- och transportprogrammet	375	187	188	49,9%	50,1%
Handels- och administrations- programmet	756	70	686	9,3%	90,7%
Hantverksprogrammet	750	111	639	14,8%	85,2%
Hotell- och turismprogrammet	251	148	103	59,0%	41,0%
Industritekniska programmet	41		41	0,0%	100,0%
Naturbruksprogrammet	778	168	610	21,6%	78,4%
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	430	282	148	65,6%	34,4%
VVS- och fastighetsprogrammet	257	28	229	10,9%	89,1%
Vård- och omsorgsprogrammet	539	202	337	37,5%	62,5%
Riksrekryterande utbildningar	97	47	50	48,5%	51,5%

De fristående huvudmännen är störst på alla program utom två. I Stockholms kommun finns inget kommunalt Industritekniskt program och det kommunala Bygg- och anläggningsprogrammet riskerar att läggas ner. Kommunen har också mycket få elever på Handels- och administrationsprogrammet samt på VVS- och fastighetsprogrammet.

Kort sammanfattat:

- Det är mycket få elever på yrkesprogrammen i Stockholm jämfört med riksgenomsnittet.
- Antalet gymnasieskolor har fyrdubblats sedan år 2000.
- Antalet elever per skola har mer än halverats. På yrkesprogrammen är det i dag 136 elever per skola.
- De fristående skolorna är helt dominerande inom gymnasieskolan med 56 procent av eleverna.
- De fristående skolorna är än mer dominerande inom yrkesprogrammen med 71 procent av eleverna.

Dagens situation för de gymnasiala yrkesutbildningarna i Stockholm är ett resultat av alla de politiska beslut och förändringar som skett sedan 1990-talet. Här har utvecklingen gått längst i landet och den marknadsstyrda skolpolitiken har slagit igenom fullständigt. Det är de fristående skolorna som helt styr planering och dimensionering av yrkesutbildningarna. Kommunen står vid sidan om och anpassar sig till marknadens spelregler som innebär att de för varje år får allt färre elever. Resultatet är att ingen ser till de behov som samhälle, branscher och företag har av yrkesutbildade från gymnasieskolan.

Regeringen har sett dessa problem och tillsatt en särskild utredning. I pressmeddelandet inför tillsättningen beskriver regeringen läget för de gymnasiala yrkesutbildningarna:

”Arbetsmarknadens behov av gymnasialt utbildad yrkeskompetens är stort. En fullföljd gymnasieutbildning är också ofta en förutsättning för arbete. För att skapa en bättre matchning mellan utbildningsutbudet och arbetsmarknadens behov, säkerställa att resurser används effektivt och öka likvärdigheten vill regeringen nu utreda en regional planering och dimensionering av gymnasieskolan. Gymnasieskolan står inför stora utmaningar. Var tredje gymnasieelev tar inte examen inom tre år. Lärarbristen är hög samtidigt som eleverna blir fler. För många kommuner är det svårt att erbjuda ett brett utbud av utbildningar. Särskilt de dyra yrkesutbildningarna prioriteras bort och kompetensförsörjningen blir lidande. Sedan friskolereformen har antalet gymnasieskolor ökat. Men fler skolor betyder färre elever på varje skola, vilket leder till att resurserna inte används effektivt. Konkurrensen har lett till ett överutbud av populära

program på vissa håll i landet, samtidigt som viktiga yrkesutbildningar är halvfulla eller saknas helt i andra delar.”¹

Utredaren uppdrag är att se över hur styrningen av den gymnasiala utbildningen, inklusive vuxenutbildningen, kan förbättras. I uppdraget ingår att föreslå hur den gymnasiala utbildningen kan planeras och dimensioneras på regional nivå för att bättre svara mot nationella och regionala kompetensbehov. Utredaren ska även se över och vid behov föreslå en ansvarsfördelning mellan stat, kommun och andra aktörer. Därutöver ska utredaren analysera hur dagens finansiering av gymnasieskolan tar hänsyn till elevers behov och skolors förutsättningar att bedriva en likvärdig utbildning och vid behov ge förslag på hur finansieringen kan ändras. Utredare är Lars Stjernkvist och uppdraget ska redovisas i februari 2020.

4. Minskad andel elever väljer ett yrkesprogram

I början på 1990-talet kunde alla elever som fått betyg i alla ämnen i grundskolan komma in på ett nationellt program i gymnasieskolan. Även de elever som hade svaga betyg kom in. Av de elever som hade svaga betyg gick nästan 90 procent på ett nationellt program i början av 1990-talet. Därefter har det blivit allt färre elever med svaga betyg på de nationella programmen. När det individuella programmet infördes 1992/93 sjönk andelen elever med svaga betyg med över 10 procentenheter. När systemet med kursbetyg infördes 1994 sjönk andelen ytterligare några procentenheter och när behörighetskraven för inträde till de nationella programmen infördes 1998/99 sjönk andelen återigen. Därefter låg andelen stabilt på drygt 70 procent fram till 2011 då kraven skärptes ytterligare för att komma in på ett nationellt program.

Efter det har det blivit allt färre elever med svaga betyg från grundskolan som går i gymnasieskolan. Under 2015 var det drygt 65 procent av den elevgruppen som gick i ett nationellt program på gymnasieskolan. Av de elever som inte kommit in på ett nationellt program har de flesta gått över till de individuella eller introduktionsprogrammen och en grupp har gått till folkhögskolor. I dag är andelen elever på ett introduktionsprogram cirka 15 procent av det totala antalet elever i gymnasieskolan. Sedan 1990-talets början har således den svagaste elevgruppen till stor del stängts ute från de nationella programmen.²

Ser man till fördelningen mellan studieförberedande och yrkesförberedande program har det även där skett stora förändringar. I slutet av 1980-talet var det ungefär lika stor andel av eleverna som gick på ett studieförberedande program som på ett yrkesförberedande. När det individuella programmet infördes 1992/93 minskade andelen elever på yrkesprogram med flera procentenheter och andelen

¹ Regeringen utreder styrning av gymnasieskolan 12 mars 2018. Planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Dir 2018.17

² Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan. SOU 2019:40. Bilaga 7 till långtidsutredningen 2019. Sid 263.

föll ytterligare när kursbetygen infördes 1994. Efter de förändringarna var det cirka 60 procent som gick ett högskoleförberedande program, cirka 30 procent på ett yrkesprogram och cirka 10 procent på ett individuellt program.

Under de första tio åren på 2000-talet ökade andelen på yrkesprogram mot 40-procentsnivån och de högskoleförberedande sjönk ner mot 50-procentnivån medan det individuella programmet låg stabilt på cirka 10 procent. Under 2011 förändrades gymnasieskolan igen och den allmänna högskolebehörigheten togs bort från yrkesprogrammen samtidigt som kraven höjdes för att komma in på ett nationellt program. Det resulterade i att andelen elever på yrkesprogrammen föll med cirka 10 procentenheter. Läsåret 2018/19 var det 57 procent av eleverna som gick ett högskoleförberedande program, 28 procent som gick ett yrkesprogram och 15 ett introduktionsprogram.³

Sedan början av 1990-talet har det varit en utveckling då nästan alla elever kom in på ett nationellt program på gymnasieskolan till dagens situation där växande andel av en årskull stängs ute. Under samma tidsperiod har det blivit en allt mindre andel som går på ett yrkesprogram. Från närmare 50 procent av eleverna på gymnasieskolan i början av 1990-talet till under 30 procent idag. För varje politiskt beslutad förändring har andelen yrkeselever sjunkit.

Under de första tio åren på 2000-talet skedde en mycket snabb tillväxt av fristående gymnasieskolor. Tillväxten drevs fram av gynnsamma ekonomiska villkor och en elevtalsökning. Antalet gymnasieskolor i Sverige nästan fördubblades under dessa år.

Under 2009 hade elevtalen nått sin topp och började sedan falla kraftigt. Från en topp på cirka 394 000 elever föll elevtalen till cirka 320 000 som lägst under 2015.

Elevtalsminskningen, borttagandet av högskolebehörigheten och de skärpta kraven för tillträde fick stora effekter i gymnasieskolan. Tillväxten slog om till en snabb minskning. Många gymnasieskolor fick svårt att fylla sina elevplatser med påföljande ekonomiska problem. För de fristående gymnasieskolorna följde en våg av konkurser. Det mest kända fallet är JB-koncernens konkurs som drabbade över 10 000 elever på 30 skolor.

Elevtalsminskningen blev särskilt stor på yrkesprogrammen. När högskolebehörigheten försvann valde en hel del elever istället ett högskoleförberedande program.

Från och med 2014 blev det möjligt att frivilligt läsa in den grundläggande högskolebehörigheten. Under förra läsåret var det 39 procent som hade läst in en grundläggande behörighet. Trenden är svagt fallande, under 2016 var det 41 procent och 2017 var det 40 procent. Det är också stora skillnader mellan

³ Ibid. Sid 135.

programmen. Fordon och transport ligger lägst på 11 procent och Vård och omsorg ligger högst på 64 procent.⁴

Jämför man antalet elever i årskurs 1 på yrkesprogrammen 2011/12 med 2018/19 har de minskat med 13 procent. Det är stora skillnader mellan de olika programmen. I Skolverkets redovisning syns den procentuella förändringen av antalet elever för de olika yrkesprogrammen i årskurs 1 från 2011/12 till 2018/19.

Utveckling antal elever 2011/12 - 2018/19	Förändring i procent
Årskurs 1	
Barn och fritid	-1,1
Bygg och anläggning	-19,8
El och energi	-6,0
Fordon och transport	1,4
Handel och administration	-0,1
Hantverk	-40,5
Hotell och turism	-33,3
Industri tekniska	-21,6
Naturbruk	-1,2
Restaurang och livsmedel	-42,9
VVS och fastighet	-17,8
Vård och omsorg	9,4
Riksrekryterande utbildningar	-10,4

⁴ Skolverket, *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan år 2018*, 2018.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2018/pm---betyg-och-studieresultat-i-gymnasieskolan-ar-2018>

Fem program har 20 – 43 procent färre elever. Några program Barn och fritid, Handel och administration samt Naturbruk har klarat sig i stort sett oförändrade. Vård och omsorg samt Fordon och transport har till och med lyckats att ökat elevtalen under denna period.

Under läsåret 2017/18 vände utvecklingen och elevkullarna blev större igen.

Utveckling antal elever 2017/18 - 2018/19	Förändring i procent
Årskurs 1	
Barn och fritid	17
Bygg och anläggning	4,3
El och energi	5,6
Fordon och transport	16,2
Handel och administration	9,5
Hantverk	1,6
Hotell och turism	12
Industri tekniska	13,2
Naturbruk	7
Restaurang och livsmedel	4,2
VVS och fastighet	3
Vård och omsorg	9,5
Riksrekryterande utbildningar	-4,3

Alla program utom de riksrekryterande utbildningarna ökade. Men flest av de nytillkomna eleverna gick till de högskoleförberedande programmen. Det innebär att yrkesprogrammen fortsätter att minska som andel av gymnasieskolans nationella program även när eleverna blir fler. Läsåret 2015/16, det år då elevtalen vände uppåt, gick 34 procent av eleverna på ett yrkesprogram och läsåret 2018/19 var det 33 procent. Introduktionsprogrammen räknas inte som ett nationellt program och är därför inte med i sammanställningen ovan.

5. Utveckling för kommunala och fristående gymnasieskolor

Under läsåret 2018/19 gick 72 procent av eleverna i en kommunal gymnasieskola och 28 procent i en fristående. Ser man enbart till yrkesprogrammen gick 71 procent i en i en kommunal gymnasieskola och 29 procent i en fristående. De fristående har således en något högre andel på yrkesprogrammen.

Utvecklingen sedan 2015, det år då elevtalen börja gå uppåt på yrkesprogrammen, visar att allt fler elever väljer ett yrkesprogram på en fristående skola. Av den totala elevökningen på 4110 elever har 2539, eller 62 procent, valt en fristående.

Utveckling 2015/16 - 2018/19	Ökning elevtal	
Yrkesprogram alla huvudmän	4110	
Yrkesprogram kommun	1571	38%
Yrkesprogram fristående	2539	62%

Uppdelat per program blir bilden mer mångfacetterad.

		Kommunal	Fristående
Utveckling 2015/16 - 2018/19	Förändring av antal elever	Antal elever	Antal elever
Barn och fritid	1055	920	135
Bygg och anläggning	1045	842	203
El och energi	682	96	586
Fordon och transport	420	96	324
Handel och administration	1364	733	631
Hantverk	-402	-404	2
Hotell och turism	-641	-508	-133
Industri tekniska	-140	170	-310
Naturbruk	868	29	839
Restaurang och livsmedel	-1229	-1134	-95
VVS och fastighet	162	125	37
Vård och omsorg	938	611	327
Riksrekryterande utbildningar	-12	-5	-7
Summa elevtalsökning	4110	1571	2539

De kommunala huvudmännen har rekryterat många av de nytillkomna eleverna till Barn och fritid, Bygg och anläggning, VVS och fastighet, Industri tekniska samt Vård och omsorg. På alla övriga program tappar kommunerna ”marknadsandelar”. Särskilt stora har nedgångarna varit på Restaurang och livsmedel, Hotell och turism samt Hantverk.

De fristående huvudmännen har lyckats bra på Naturbruk, El och energi, Fordon och transport samt Handel och administration. Däremot har de problem på Industri tekniska och Hotell och turism.

Allt talar för att allt fler elever kommer att välja att gå på ett yrkesprogram på en fristående gymnasieskola även de kommande åren. Efter krisen för de fristående gymnasieskolorna under åren 2011 - 2015, med flera konkurser och organisationsminskningar, följde en period av stillastående. Men när elevtalen nu ökar igen kommer de fristående gymnasieskolorna återigen att växa och få fler elever på de flesta program.

6. Lärlingsutbildningar

Under 2008 startade Alliansregeringen en försöksverksamhet med en ny form av lärlingsutbildning i gymnasieskolan. En variant av ett vanligt yrkesprogram med den skillnaden att eleverna har minst hälften av utbildningen på en eller flera arbetsplatser. För att få fart på ansökningarna infördes ett särskilt stimulansbidrag ovanpå de ordinarie bidragen till de huvudmän som startade lärlingsutbildningar. Från och med 2011 blev lärlingsutbildningen en permanent del av yrkesprogrammen. Trots det extra stimulansbidraget gick det trögt att få sökande till lärlingsutbildningarna och därför infördes ytterligare stimulanser från och med 2014. Ersättningen höjdes då till de företag som tog emot lärlingar och eleverna kunde söka en särskild anställning och då få ett särskilt bidrag. Dessa stimulanser har haft effekt och de senaste åren har antalet lärlingar ökat.

Under läsåret 2018/19 gick knappt 12 400 i en lärlingsutbildning vilket motsvarar 12 procent av eleverna i yrkesutbildningarna. Uppdelat per program är variationen stor.⁵

Antal lärlingar per yrkesprogram 2018/19	
Barn och fritid	878
Bygg och anläggning	2936
El och energi	1059
Fordon och transport	1212
Handel och administration	1531
Hantverk	938
Hotell och turism	385
Industri tekniska	500
Naturbruk	298
Restaurang och livsmedel	457
VVS och fastighet	833
Vård och omsorg	1253
Riksrekryterande utbildningar	82

I VVS och fastighet utgör de 24 procent av eleverna, i Bygg- och anläggning 22 procent och i Handel och administration 17 procent. De övriga programmen varierar från 15 till 3 procent av eleverna i respektive program.

I Skolverkets redovisning över lärlingsutbildningarna från läsåret 2017/18 finns en uppdelning över fördelningen mellan kommunala och enskilda huvudmän. Av de 10 677 elever som gick en lärlingsutbildning 2017/18 gick knappt 48 procent i en fristående gymnasieskola. Inom lärlingsutbildningarna har således de privata

⁵ Skolverket, *PM - Elever i gymnasieskolan läsåret 2018/19*, 2019.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2019/pm---elever-i-gymnasieskolan-lasaret-2018-19>

huvudmännen en betydligt större andel av eleverna än vad som gäller för yrkesutbildningarna i sin helhet där de har 29 procent.

Det är två företag, Praktiska Sverige AB och Thorengruppen AB som dominerar lärlingsutbildningarna både när det gäller antalet elever och beviljade statsbidrag. ⁶

Läsåret 2017/18		
De tio största huvudmännen med gymnasial lärlingsutbildning	Totalt statsbidrag	Andel
Praktiska Sverige AB	91900000	19,5%
Thorengruppen AB	80150000	17,0%
Göteborgs kommun	15539630	3,3%
Uddevalla kommun	12990750	2,8%
Lärlingsgymnasiet i Sverige AB	11148750	2,4%
Borås kommun	8062500	1,7%
Luleå kommun	7413750	1,6%
Kramfors kommun	6758750	1,4%
Malmö kommun	6616250	1,4%
Stockholms kommun	6174350	1,3%

Som synes är de stora kommunerna mycket små jämfört Praktiska och Thorengruppen.

⁶ Skolverket, *Redovisning av uppdrag om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning läsåret 2017/2018*, 2019. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2018/uppdrag-om-statsbidrag-for-gymnasial-larlingsutbildning-2017-2018>

7. Gymnasiala lärlingsanställningar

Sedan lagen om gymnasial lärlingsanställning infördes 2014 har antalet sakta ökat till 152 under 2018. Flest finns på det Industritekniska programmet med 81 elever. Fordon och transport och Vård och omsorg hade drygt 20 elever vardera medan de övriga hade någon enstaka eller inga alls. Antalet varierar också mellan terminerna.⁷

Att det är så få lärlingsanställningar kan bero på att arbetsmarknadens parter är avvaktande och tveksamma. Det är för många oklarheter kring dessa anställningar, menar Görgen Zilén från Byggnads. Det gör att många arbetsgivare drar sig för dessa anställningar.⁸

8. Kvaliteten i yrkesutbildningarna

Att mäta kvalitet på olika utbildningar är komplicerat. Ett sätt att få en uppfattning är att studera de granskningar som Skolinspektionen gör. I Skolverksrapporten *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet* från 2018 finns en sammanställning över de senaste årens rapporter från Skolinspektionen som rör yrkesutbildningar. En rapport handlar om oanmälda besök på 47 skolor under 2016.

Skolinspektionen skriver att eleverna får ett aktivt lärarstöd men att i mer än en fjärdedel av den observerade undervisningen fanns det problem. Eleverna förstår inte vad de ska göra och hur de kan få hjälp. Det förekommer också att eleverna kommer och går utan att det är motiverat och utan att läraren ingriper.

När eleverna arbetade individuellt fick eleverna lärarstöd i ganska låg eller mycket låg grad. Det förekom att elever sysselsatte sig långa stunder med mobiler eller datorer som inte hade med undervisningen att göra utan att det uppmärksammades av läraren. Det var också vanligt med sena ankomster samt att eleverna gick utan att lärare reagerade. Detta gällde även när uppgiften skulle lösas i klassrummet.

Skolinspektionen pekar på att det låga lärarstödet är ett problem och att det gäller alla arbetsformer. Huvudmän och rektorer måste följa upp lärarstödet och agera när det inte fungerar.

Även i en annan granskning som gällde samverkan mellan skolan och arbetslivet och som omfattade 15 skolor fann Skolinspektionen brister. Flertalet skolor hade ingen systematisk planering för den del av utbildningen som låg på arbetsplatser. Det saknades rutiner och system kring förberedelser, innehåll och uppföljning. Eleverna var dock nöjda. De hade relevanta praktikplatser med bra handledare,

⁷ Ibid.

⁸ Intervju Görgen Zilén, Byggnadsarbetareförbundet, 2019-05-09.

ansåg de. Skolinspektionen ansåg att samverkan mellan skolor och arbetsplatser behöver stärkas för att säkerställa kvaliteten på undervisningen.

Ett annat sätt att mäta kvalitet i en utbildning är att mäta antalet utbildade lärare. Ju högre andel utbildade lärare det är på en skola desto större är sannolikheten att kvaliteten på undervisningen är högre. Detsamma gäller för antalet lärare per elev. Ju fler elever desto större blir arbetsbördan. Risken att eleven inte får den hjälp och det stöd som den behöver, ökar med stigande elevtal per lärare.

Undervisningen på yrkesprogrammen bedrivs ofta i mindre grupper och därför har varje lärare färre elever än vad lärare har på de studieförberedande programmen. I Skolverkets statistik är inte dessa uppgifter särredovisade utan varje huvudman har en genomsnittssiffra för alla program. Siffrorna nedan gäller för hela gymnasieskolan och alla program.

Låsår 2018/19	Antal lärare omräknat till heltidstjänster	Antal elever per lärare
Samtliga lärare	29518	11,9
Andel med pedagogisk högskoleexamen	78,8%	
Kommun	22474	11,3
Andel med pedagogisk högskoleexamen	81,9%	
Landsting	253	8,7
Andel med pedagogisk högskoleexamen	62,1%	
Enskild	6709	14,4
Andel med pedagogisk högskoleexamen	69,5%	

När det gäller andel med pedagogisk högskoleexamen har de kommunala huvudmännen knappt 82 procent och de enskilda knappt 70. När det gäller lärartäthet har de kommunala huvudmännen 11,3 elever per lärare och de enskilda 14,4. Sannolikt är det ungefär samma skillnader mellan kommunala och fristående huvudmän om man enbart ser till yrkesprogrammen. De fristående skolorna har fler elever per lärare och färre lärare med pedagogisk högskoleexamen.

9. Kvaliteten i lärlingsutbildningarna

Under 2016 publicerade Katalys rapporten *Men låg kvalitet som affärsidé. En granskning av oseriösa vinstdrivande aktörer inom gymnasieskolans yrkesprogram*. Rapporten visade att det var två företag, Praktiska och Thorengruppen som hade specialiserat sig på att driva gymnasiala lärlingsutbildningar.

De två företagen hade fått massiv kritik från Skolinspektionen och rekordstora viten hade dömts ut. Sammanlagt hade Praktiska fått viten på över 8 miljoner kronor och Thorengruppen på 2,7 miljoner. Kritiken gällde att det saknades speciallärare, att det var få utbildade lärare, att det saknades lokaler och utrustning och att eleverna inte fick branschspecifika praktikplatser. Dessutom hade företagen fuskat med ansökningar och statsbidrag. Trots att de fick pengar av kommunerna och staten som gott och väl räckte till en utbildning med hög kvalitet var kvaliteten usel. En stor del av pengarna gick till vinster och annat i dessa företag.⁹

Företaget Praktiska har fortfarande kvalitetsproblem. Den tillsyn som Skolinspektionen gjort sedan 2016 visar att i princip alla skolor får kritik. På tre skolor är kritiken allvarlig och viten har dömts ut. De tre skolor som fått viten är Praktiska gymnasiet i Karlskrona som fick ett vite på 650 000 kronor 2018, Praktiska gymnasiet i Gävle som fick ett vite på 650 000 kronor 2018 och Praktiska gymnasiet i Malmö City som fick ett vite på 700 000 kronor 2019.

Praktiska gymnasiet i Helsingborg, Jönköping, Kristianstad, Kungsbacka, Nacka och Växjö har fått kritik, men inget vite.

I augusti 2019 publicerade Skolinspektionen ytterligare en granskning gällande 22 skolenheter som genomförts under läsåret 2018/19.

”Skolinspektionen bedömer att Praktiska Sverige AB inte ser till att det finns tillgång till elevhälsa för eleverna så att elevhälsan kan användas främst förebyggande och hälsofrämjande och för att stödja elevernas utveckling mot målen. Vidare bedömer Skolinspektionen att huvudmannen inte ser till att huvudmannens skolenheter har tillgång till personal med sådan kompetens, så att elevernas behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Skolinspektionen bedömer också att det vid gymnasieskolenheter inte erbjuds studiehandledning på modersmålet till de elever som behöver det. Skolinspektionen bedömer att huvudmannen inte bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete och därmed att huvudmannen inte systematiskt planerar, följer upp och utvecklar utbildningen. Det är,

⁹ Sten Svensson, *Men låg kvalitet som affärsidé. En granskning av oseriösa vinstdrivande aktörer inom gymnasieskolans yrkesprogram*, Katalys, 2016. https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/03/katalys_no_30.pdf

enligt Skolinspektionen, allvarligt att huvudmannen inte följer upp introduktionsprogrammet som är huvudmannen största program.”¹⁰

För bristerna beslöt skolinspektionen att förelägga Praktiska i Sverige AB ett vite om 7 miljoner kronor.

Utöver dessa brister har Praktiska Sverige AB fått besked av Skolverket att staten kräver tillbaka 28 miljoner kronor. Det gällde statsbidraget för gymnasial lärlingsutbildning där Skolverket hittat stora brister i utbildningskontrakten.

”Totalt har Skolverket granskat sex olika statsbidrag som Praktiska har tilldelats mellan åren 2015 och 2017. I ett av dem, bidraget för gymnasial lärling, fanns brister i fler än vart femte utbildningskontrakt. Korrekta kontrakt mellan skolhuvudman, elev och arbetsplats är ett grundläggande villkor för statsbidragen och enligt skollagen ska det framgå vilka delar av utbildningen som ska genomföras på en arbetsplats. Denna uppgift saknades i närmare 1000 utbildningskontrakt. Skolverket har därför beslutat att kräva tillbaka 28 miljoner kronor.”¹¹

Det är många skolor, både kommunala och privata, som får kritik av Skolinspektionen. Det unika med Praktiska är kritiken är så omfattande och att den återkommer år efter år. Företaget säger att de rättat till bristerna men likafullt återkommer de vid nästa inspektion.

Thorengruppen fick inte samma massiva kritik i Katalysrapporten från 2016 som Praktiska. Skolinspektionen har fortsatt komma med kritik men i klart mindre grad. Ett av företagen, Thoren Innovation AB har fått allvarlig kritik under flera år för verksamheten i skolan i Stockholm. Trots att företaget sagt att bristerna var åtgärdade fanns de kvar när Skolinspektionen kom på återbesök ett år senare. Till slut drog Skolinspektionen in tillståndet för skolan. Utdraget nedan från Skolinspektionens beslut beskriver läget på skolan.

”Thoren Innovation AB har den 19 april 2018 inkommit med en redogörelse över vidtagna åtgärder. Av denna redogörelse framgår att huvudmannen bedömer att samtliga brister nu är avhjälpna. Skolinspektionen har därefter, den 26 – 27 april 2018, genomfört uppföljningsbesök på Thoren Innovation School Stockholm. Vid detta besök har Skolinspektionen genomfört intervjuer med elever, lärare, studie- och yrkesvägledare och rektorn samt ett antal lektionsobservationer.

¹⁰ Skolinspektionen Beslut 2019-08-23 Dnr 44 - 2018:11272

¹¹ Skolverket, *Skolverket kräver tillbaka 28 miljoner*, 30/5, 2018. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-05-30-skolverket-kraver-tillbaka-28-miljoner-i-bidrag>

Representant för Thoren Innovation AB har därefter, den 14 maj 2018, i telefonsamtal uppgett att rektorn vid Thoren Innovation School Stockholm har blivit uppsagd med sista arbetsdag den 18 maj 2018. Vidare uppgav huvudmannens representant att 11 av skolans totalt 13 lärare har blivit uppsagda eller ska sluta på egen begäran. Av de lärare som slutar på skolan är majoriteten behöriga och legitimerade. Av de lärare som återstår är en obehörig. Huvudmannen uppgav att skolan just nu är inne i en rekryteringsprocess.”¹²

När det gäller Thorens andra skolor där det finns yrkesutbildningar har det varit få inspektioner sedan 2016. En skola, Yrkesgymnasiet i Umeå, fick kritik under 2017 som de har rättat till.

Sammanfattar man rapporterna från Skolinspektionen verkar kvaliteten på lärlingsutbildningarna ha blivit något bättre. Det gäller främst Thorengruppen där de negativa rapporterna från Skolinspektionen har blivit färre sedan 2016. Praktiska däremot får fortfarande skarp kritik av Skolinspektionen men kanske i någon mindre omfattning än tidigare. Under 2017 köptes Praktiska upp av Academedia och det finns förhoppningar om att det ska stabilisera verksamheten.

9.1. Bakgrund – intervju: Johan Krantz: Arbetslivet måste involveras i utbildningen

Avgörande för att stärka kvaliteten på yrkesprogrammen och däribland bygg- och anläggningsprogrammet, är att utveckla samverkan mellan gymnasieskolorna och arbetslivet. En skola som har stor erfarenhet av denna samverkan är Kungsmadskolan i Växjö. Rektorn vid skolan, Johan Krantz, beskriver hur arbetet är organiserat.

– Kopplat till bygg- och anläggningsprogrammet finns ett lokalt programråd med företrädare för skolan, näringslivet och facket. Vi arbetar nära rådet för att höja kvaliteten. Avgörande är inte bara att vi förklarar vad vi vill ha ut av företagen, exempelvis i form av arbetsplatsförlagt lärande (apl), utan att också de berättar vad som sker i arbetslivet. Inte minst är det viktigt för skolan att få kunskap om teknisk utveckling och digitalisering. Utan sådan kunskap kan vi inte göra utbildningen relevant.

Ett sätt att stärka samverkan mellan utbildningen och arbetslivet har varit att låta Kungsmadskolan hålla i fortlöpande utbildningar av elevernas handledare.

– När eleverna är ute på apl har de handledare på arbetsplatserna. Dessa samlar vi på skolan några gånger per år. Vi visar vad vi håller på med på skolan och

¹² Skolinspektionen, *Ärende 2018-06-18 Dnr 44-2017:8515*. <https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/>

diskuterar med handledarna vad som sker i arbetslivet. Utbytet har starkt bidragit till att stärka kvaliteten på programmet. I vissa fall hyr vi också in företrädare från arbetslivet för att hålla lektioner för eleverna. Vi har satsat starkt på utbildade yrkeslärare, men deras kunskaper behöver kompletteras med erfarenheterna från dem som befinner sig i produktionen.

En sak som Johan Krantz vill utveckla är möjlighet till så kallad yrkesväxling.

”Det innebär att yrkeslärarna under perioder kan testa på arbete på ett företag samtidigt som de som idag är yrkesverksamma i branschen kan testa på läraryrket. Detta ger är en ökad förståelse för varandras verksamheter, kompetensutveckling för yrkeslärarna och en möjlighet för yrkesverksamma att testa på läraryrket”.

9.2. Bakgrund – intervju: Bengt Westman: Avgörande med samspelet mellan praktik och utbildning

– Det handlar både om att höja kvaliteten på bygg- och anläggningsprogrammet och att göra utbildningen mer attraktiv, två frågor som åtminstone delvis hänger samman, säger Bengt Westman, företrädare för Byggnads i Uppland och ledamot av den regionala yrkesnämnden BYN.

Samtidigt konstaterar Bengt Westman att det är svårt och komplicerat att höja attraktionskraften hos programmet. Inför läsåret 2019/2020 har satsningarna på att få sökande till bygg- och anläggningsprogrammet i Uppland varit större än någonsin. Ändå har antalet sökande minskat. Även på riksnivå minskade antalet sökande till programmet läsåret 2019/2020 till 5800, vilket kan jämföras med 6500 läsåret innan. En positiv sak är samtidigt att antalet tjejer som söker utbildningen har ökat i regionen.

– Det kan handla om underliggande förändringar i attityden som påverkar inställningen.

Bengt Westman understryker att det finns stora variationer i kvaliteten på bygg- och anläggningsprogrammet i regionen.

– Det finns både skolor som har hög kvalitet och de som har låg. Generellt sett är variationen särskilt stor bland de fristående skolorna. En del av dessa har hyfsade utbildningar, men det finns också flera som har stora brister. Ett vanligt problem är att fristående skolor vill ha en mycket hög andel praktik och lite lärarledd undervisning. Det är viktigt med praktik, men det behövs ett samspel med undervisningen i skolan. Inte minst är det viktigt att lära sig om säkerhet och arbetsmiljö innan man går ut på praktik.

Överhuvudtaget menar Bengt Westman att det är viktigt med samspelet mellan praktik och undervisning och att det också är avgörande att ställa krav på innehållet i praktiken.

– För att lyckas med det måste företagen involveras i utbildningen och bjudas in till skolorna. Hur mycket eleven lär sig under praktikperioden beror väldigt mycket på hur praktiken är utformad.

10. Branschrekommenderade utbildningar och certifieringar

Varje gymnasieskola med ett yrkesprogram ska ha ett programråd med företrädare för lokala arbetsgivare och fackliga organisationer. Ett syfte med programrådet är att stärka samverkan med det lokala arbetslivet.

Företrädarna i programråden ingår i system med regionala och centrala yrkesnämnder. Två sådana nämnder är Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN) och VVS-Branschens Yrkesnämnd (VVSYN). Dessa två nämnder har utformat kriterier för vad som ska krävas för att utbildningarna ska hålla hög kvalitet. När det gäller BYN kan godkända utbildningsanordnare komma med på listan över ”branschrekommenderade skolor” och när det gäller VVSYN kan godkända utbildningsanordnare få certifieringen ”förstklassig”.

Skolor kan ansöka till BYN om att få programmet bygg- och anläggning branschrekommenderat. Skolor som uppfyller kriterierna bedöms ha förutsättningar att ge grundläggande yrkesutbildning som uppfyller byggbranschens krav. Kraven handlar bland annat om vilka utbildningsmoment och behörighetskurser som skolan erbjuder, vilka utbildningsmaterial som används, om eleverna har möjlighet att delta vid yrkestävlingar etc. Likaså kan skolor ansöka om att få ett VVS-program certifierat av VVS-Branschens Yrkesnämnd.

Skolor som blir certifierade får ett bevis på att de erbjuder eleverna en utbildning som branschen efterfrågar. Kriterierna för att få certifieringen handlar om utbildningens innehåll (ämnes- och kursplaner ska följas), lärarna och klasserna (lärarna ska ha relevant yrkeskompetens), lokalerna (det ska finnas svetsbås, arbetsbänkar etc), verktyg och material (ska vara moderna och finnas i tillräcklig omfattning), Arbetsplatsförlagd utbildning (ska vara inriktad på den utbildning eleven valt), elevnöjdhet (elevernas uppfattning jämförs med vad som står i skolans egen information) och kunskapsnivå (resultat från prov i årskurs 2 och 3).

Totalt finns det 231 gymnasieskolor med Bygg- och anläggningsprogram, av dess finns 101 med på listan över branschrekommenderade skolor. Vidare finns det 116 gymnasieskolor med VVS-programmet, av dessa har 59 fått certifieringen förstklassig. När det gäller bygg- och anläggning är det följaktligen färre än hälften som uppnått nämndens kriterier och när det gäller VVS-programmet drygt hälften. Av de skolor som uppnått kriterierna finns en viss övervikt av skolor drivna i kommunal regi.

Branschrekommendationen och certifieringen skärper kraven på utbildningsanordnarna. Båda systemet är dock relativt nya. Mycket talar för att dessa system successivt kommer att få större betydelse, men det beror också på hur

aktivt systemen kommer att användas för att sätta press på utbildningsanordnare. Om informationen sprids kommer det bli svårt för de skolor som inte uppfyller kraven att rekrytera elever och att ordna praktikplatser åt befintliga elever. Att inte uppfylla kraven bör också leda till att Skolinspektionen blir mer benägen att göra inspektioner.

Det är få utbildningsanordnare som ansöker om att bli branschrekommenderade som blir underkända. Samtidigt är det ofta en lång process innan en ansökan lämnas in. I ett första skede gör de lokala och regionala företrädarna för BYN en undersökning av om anordnaren uppfyller kriterierna. Om det inte sker kommer det inte heller in någon ansökan.

För friskolesektorn minskar möjligheten att göra vinst om branschen ställer stora krav på kvaliteten, men också om utrustning och materiel gör att det är dyrt att driva ett program. Av yrkesprogrammen idag är andelen fristående utbildningsanordnare särskilt lågt när det gäller Bygg- och anläggning, bara programmet Restaurang och livsmedel har en andel som är ännu lägre. Även programmet VVS och Fastighet har en relativt liten andel fristående aktörer. En förklaring är att det är kostsamt att driva dessa program, dessutom har systemen med branschrekommendationer och certifiering bidragit till att ytterligare sätta press på utbildningsanordnarna.

10.1. Bakgrund – intervju: Ingemar Klaesson: Skolinspektionen borde granska även utbildningarnas yrkesdel

I Ingemar Klaesson, kanslichef vid Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN), menar att rekryteringen till bygg- och anläggningsprogrammet förmodligen skulle öka om fler elever uppfattade att innehållet är mer kvalificerat och utmanande. Inte minst skulle det bidra till att fler kvinnor sökte till programmet.

En punkt som Ingemar Klaesson pekar på och som skulle öka attraktionskraften är om yrkesprogrammen gav en grundläggande högskolebehörighet. I dag är programmen inte högskoleförberedande, men genom att göra tillval av svenska och engelskakurser kan eleverna få grundläggande högskolebehörighet. Klaesson menar att den omvända modellen skulle ge ett mer attraktivt program, det vill säga att yrkesutbildningarna var högskoleförberedande. För de elever som vet med sig att de inte ska studera vidare på ett högskoleprogram kan då göra ett aktivt val och välja bort de kurser som ger den grundläggande högskolebehörigheten.

Enligt Klaesson handlar det också om att på olika sätt höja kvaliteten på yrkesprogrammen genom att bland annat ställa krav på utbildade yrkeslärare och att skolorna tillhandahåller ändamålsenliga lokaler och utrustning. En översyn av ämnes- och kursplaner samt en tydligare progression i beskrivningarna mellan de olika kursplanerna är en annan kvalitetshöjande insats.

Det handlar också om att myndigheterna behöver fokusera ytterligare på kvalitetsuppföljning i skolan. När Skolinspektionen gör en inspektion av en skola med yrkesutbildningar ingår det inte i deras uppdrag att inspektera yrkeskurserna på skolan. Skolan får då själva stå som garant för att de uppfyller kvaliteten i yrkesdelarna både på skolan och i eventuella lärlingsförlagda delar av utbildningen som sker ute på ett företag.

Idag finns stora variationer i kvalitet mellan olika gymnasieskolor. Huvudmannen för både kommunala- och friskolor måste säkerställa att det finns resurser tillgängliga för att möjliggöra en hög nivå på innehållet i utbildningarna.

Vissa skolor fungerar bra, medan andra saknar både utbildade lärare och relevant utrustning för att kunna genomföra kurserna inom programmet. Det behövs också tillräckligt många skolor som erbjuder bygg- och anläggningsprogrammet. I exempelvis Stockholms kommun finns idag bara en kommunal skola med bygg- och anläggningsprogrammet, Stockholms byggtkniska gymnasium i Kista, och den har kommunen tidigare i år beslutat att lägga ner. Det hotar inte bara kvaliteten på kort sikt men också möjligheten att utbilda sig till yrkesarbetare för bygg- och anläggningsbranschen i Stockholm begränsas starkt.

11. Vad har regeringen gjort för att höja kvaliteten på yrkesutbildningarna?

Regeringen är medveten om problemen med yrkesutbildningarna både vad gäller kvalitet och dimensionering. Under 2016 föreslog därför regeringen en rad satsningar på yrkesutbildningarna. Det gällde insatser som underlättade för yrkeslärare att bli behöriga, förbättrad samverkan mellan skola och arbetsliv, utveckling av det arbetsplatsförlagda lärandet och insatser för att öka intresset för tekniska yrkesutbildningar.

Utöver det räknar Jacob Johansson, Ämnesråd Utbildningsdepartementet, upp en rad insatser som regeringen startat de senaste åren. Regeringen har ett trepartssamarbete med LO och Svenskt Näringsliv, World Skill Sweden. Det är ett sätt att visa upp vilka yrken det finns inför valet till gymnasieskolan. Det pågår också en försöksverksamhet med branschskolor inom små yrkesområden där det är svårt att få ihop elever. Det är tio utvalda branschskolor som kan innebära ett utbildningsutbud inom mindre yrken. Jacob Johansson pekar också på att återinförandet av Praon är en viktig reform som ger de unga en inblick i yrkeslivet.

Skolverket har fått flera uppdrag med syftet att höja yrkesutbildningarnas kvalitet och attraktionskraft. Skolverket har genomfört en rad åtgärder och olika kampanjer med syftet att sprida information och att höja de olika yrkesutbildningarnas status. Skolverket ansvarar också för de nationella programråden för yrkesutbildning där olika myndigheter samverkar med arbetslivet. Skolverket har

även ett särskilt Lärlingscentrum med uppgiften att stimulera anordnandet av gymnasiala lärlingsutbildningar och att främja ungdomarnas intresse för dessa.¹³

Cecilia Wigerstad, Undervisningsråd på Enheten Skola arbetsliv på Skolverket, säger att läget för yrkesutbildningarna är lite ljusare idag. Trenden bröts läsåret 2017/18 då det blev fler elever på yrkesprogrammen. Det beror främst på att elevkullarna blev större men också på de åtgärder som Skolverket har satt in.

Skolverket arbetar med att informera om vad det innebär att gå på ett yrkesprogram. De bemöter myter och missförstånd som till exempel att "Gymnasievalet avgör hela din framtid" eller "Yrkesprogrammen är till för skoltrötta". Det finns ett informationspaket där de nio vanligaste myterna om yrkesutbildningarna bemöts. Informationen går ut bland annat i annonser, sociala medier och på gymnasieässor.¹⁴

Cecilia Wigerstad poängterar att föräldrarna är en viktig målgrupp. Inför valet till gymnasieskolan ska de ha en så korrekt bild som möjligt om vad det innebär att gå på ett yrkesprogram i gymnasieskolan. Det finns en rädsla att valet är avgörande för de ungas framtid. Skolverkets budskap är att yrkesprogrammen är ett bra val, att eleverna ska välja efter intresse och att de ska fullfölja utbildningen. Cecilia Wigerstad säger också att många skolor har särskilda paket där högskolebehörigheten ingår. Vill eleverna inte ha behörigheten måste de aktivt välja bort den.

Skolverket har en försöksverksamhet med branschskolor på tio utvalda orter runt om i Sverige. Det är skolor utvalda utifrån att de kan erbjuda utbildning inom yrkesämnen på gymnasial nivå som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Det är yrkesämnen som gymnasieskolor och kommunal vuxenutbildning inte har möjlighet att erbjuda på den egna skolan.

Skolverket har även infört en handledarutbildning för dem som tar emot elever på arbetsplatserna. Den har varit mycket framgångsrik och cirka 40 000 handledare har utbildats. Det finns regionala handledarutbildare och utbildningar som riktar sig till alla anställda på den arbetsplats där elever har praktik.¹⁵

¹³ Skolverket, *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet*, 2018.

<https://www.skolverket.se/portletresource/4.6bfaca41169863e6a65d9f5/12.6bfaca41169863e6a65d9fe?file=3988>

¹⁴ Skolverket, *Det är inte sant bara för att alla säger det*, odaterat.

<http://www.gymnasieinfo.se/gymnasieval/index.html>

¹⁵ Intervju med Cecilia Wigerstad, Undervisningsråd på Enheten Skola arbetsliv på Skolverket, 2019-05-08.

11.1. Bakgrund – intervju: Patrik Ribe: Det viktigaste är att återinföra högskolebehörigheten

Läraryrket anser att ett återinförande av högskolebehörigheten är mycket viktigt om man ska få fler sökande till yrkesutbildningarna.

– Huvudmännen riggar utbildningarna på ett annat sätt om de högskolebehörighetsgivande kurserna är obligatoriska. Dessa kurser skulle även höja yrkesprogrammets status och attraktionskraft. Vi hoppades att det skulle gå igenom i riksdagen men så tappade förslaget stöd och det beklagar vi verkligen. Den borttagna högskolebehörigheten är en av de viktigaste faktorerna bakom det minskade söktrycket, säger Patrik Ribe på Läraryrket.

Läraryrket anser också att det behövs en regional dimension för att höja kvaliteten och för att utnyttja resurserna bättre.

– Det behövs ett större regionalt ansvar för gymnasieskolan. I dag är det 18 program med 60 inriktningar och det är svårt för mindre huvudmän. Det finns en viss regional samverkan men det behöver utvecklas. Det behövs bättre överblick och transparens, säger Patrik Ribe.

Han pekar också på att yrkesutbildningarna ofta beroende av enskilda personer och att det är ett bräckligt system.

– Man behöver lyfta det till den regionala nivån för att få till kvalitet, stabilitet och transparens.

Läraryrket vill även ha estetiska ämnen på samtliga program. De anser att det skapar intresse och det gör att fler väljer ett yrkesprogram. Patrik Ribe pekar också på utredningen om ämnesbetyg i gymnasieskolan.

– Dagens system ger inget utrymme för misslyckanden, säger Patrik Ribe.

12. Sammanfattning av kvaliteten på yrkesutbildningarna

Som sammanfattning kan vi konstatera att det finns allvarliga kvalitetsproblem i yrkesutbildningarna men det går att se en positiv tendens. De senaste åren har Skolverket satt in en rad insatser och kvaliteten har sakta vänt uppåt. Det är också något färre rapporter från Skolinspektionen med mycket allvarlig kritik och stora viten som var vanligt tidigare. Myndigheternas och branschorganisationernas kvalitetsarbete har haft betydelse.

Samtidigt finns det kvar flera problemområden som påverkar kvaliteten. Ett stort problem är den låga andelen utbildade lärare. Att en stor andel anställda saknar lärarutbildning och är oerfarna av läraryrket, sänker kvaliteten. Ett annat problem

är att tillväxten av de fristående skolorna utgör en kvalitetsrisk främst beroende på den låga lärartätheten.

13. Befolkningens utbildningsnivå

Det har skett stora förändringar i befolkningens utbildningsnivå de senaste 30 åren. I utredningen *En gymnasieutbildning för alla* från 2016 finns en översikt över utvecklingen i åldersgruppen 25–64 år från 1990 till 2015.¹⁶

Gruppen med eftergymnasial utbildning har ökat kraftigt från drygt 22 procent 1990 till knappt 40 under 2015. Det var 36 procent av männen och 47 procent av kvinnorna som hade en högskoleutbildning 2015. Enligt SCB:s prognos från 2017 beräknas denna grupp fortsätta öka till 46 procent under 2035 och bli den största.¹⁷

Gruppen med gymnasial utbildning var den största under 2015 med cirka 45 procent av befolkningen 25 – 64 år. Den gruppen ökade sakta fram till åren runt 2000 och därefter har en svag minskning skett. Även för denna grupp skiljer sig könen åt. Männen har ökat från 43 till 47 procent medan kvinnorna har minskat från en topp på cirka 45 procent runt år 2000 till cirka 40 procent 2015. Enligt SCB:s prognos från 2017 kommer denna grupp att sakta minska till cirka 41 procent 2035.

Den grupp som har högst grundskola eller motsvarande har minskat från en tredjedel 1990 till 12 procent 2015. Det är fler män än kvinnor i denna grupp. Enligt SCB:s prognos kommer denna grupp att minska marginellt fram till 2035 främst på grund av ett tillskott via invandringen.

14. Yrkesprogrammen och möjligheten att få jobb

Gymnasieskolans yrkesprogram är inte enbart till för att tillfredsställa efterfrågad kompetens på arbetsmarknaden. Gymnasieskolan har ett vidare syfte, att ge eleverna kunskaper och insikter som kan stärka deras personliga utveckling och bidra till att göra dem till aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle.

Dimensioneringen av de olika yrkesprogrammen bör inte heller styras enbart av efterfrågan. När det gäller gymnasieskolan är det viktigt att också dimensionera efter elevernas intressen. Även yrkesprogrammen ger ofta kunskaper och färdigheter som kan komma till stor användning även för andra yrken än den som utbildningarna är direkt skapade för. Detta bör också påverka innehållet i

¹⁶ Regeringskansliet, *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*, SOU 2016:77. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/10/sou-201677/>

¹⁷ SCB, *Trender och Prognoser 2017, Befolkningen, utbildningen, arbetsmarknaden med sikte på år 2035*, 2017.

https://www.scb.se/contentassets/60312e5030114512b5b58a94a4ae25e2/uf0515_2017i35_br_am85br1701.pdf

gymnasieskolans yrkesprogram, de bör ha ett bredare syfte än exempelvis yrkeshögskolan och arbetsmarknadsutbildningarna.

Med dessa förbehåll är ändå matchningen mellan arbetsmarknadens behov och gymnasieskolans yrkesprogram viktig. Tanken är att yrkesutbildningarna ger utbildningar till specifika yrken eller yrkesområden och att det ska vara möjligt att börja arbeta direkt efter utbildningen.

15. Risk för brist på arbetskraft

Arbetsförmedlingen genomförde i början av 2019 en analys av den framtida arbetsmarknaden. Den visar att det kommer att finnas en framtida brist på utbildade personer inom flera LO-yrken. Det gäller bland annat för betongarbetare, elektriker, snickare och i hög grad också av byggarbetare och personal inom vård- och omsorg. Samtidigt kommer konkurrensen om arbete att bli hård för andra LO-grupper, inte minst på grund av att digitaliseringen minskar behovet av personal. Det gäller bland annat kassapersonal inom handeln och bensinstationspersonal.¹⁸

SCB har i en analys från 2018 kommit fram till ett liknande resultat som Arbetsförmedlingen och pekat på att det om 20 år finns en risk att det finns för få utbildade inom bygg, industri och fordon, men även inom vård och omsorg.

Anneli Almérus, analytiker vid Arbetsförmedlingen, betonar att den som vill ha ett jobb efter gymnasieskolan bör välja ett yrkesprogram: ”Jag vill lyfta några med särskilt goda jobbmöjligheter efter slutförd utbildning; bygg- och anläggning, el och energi, fordons- och transportprogrammet, industritekniska programmet, hotell och restaurang samt vård och omsorg.”¹⁹

Liknade beskrivningar kommer också från industri- och byggföretag. Catharina Elmsäter-Svärd, vd för branschorganisationen Sveriges Byggindustrier konstaterar att ”bristen på arbetskraft leder till svårigheter att växa och ta jobb” och att det i sin tur innebär att ”projekt försenas och fördyras”.²⁰

Sveriges Byggindustrier konstaterar att bara åldersavgångarna gör att det kommer att behövas 50 000 nya medarbetare de kommande fem åren.²¹

Statistiska centralbyrån (SCB) har i en studie från 2015 följt i vilken mån de som gått igenom gymnasieskolans yrkesprogram har fått ett arbete efter utbildningen och i vilken grad de anser att utbildningarna har haft relevans för det arbete som de har fått. I topp låg de som hade gått vård- och omsorgsprogrammet. Det var lätt för

¹⁸ Arbetsförmedlingen, *Prognos: Var finns jobben?*, 2019. <https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Prognoser/Prognoser/Riket/2019-02-07-PrognosVar-finns-jobben.html>

¹⁹ Sjöstrand, Anna, *Framtidens jobb finns inom bygg*, Byggvärlden, 8/2, 2018.

<https://www.byggvarlden.se/framtidens-jobb-finns-inom-bygg-120142/nyhet.html>

²⁰ PEAB, *Brist på arbetskraft kräver omfattande satsning på yrkesutbildning*, webbsida, ej daterad. <https://peab.se/jobba-och-utvecklas/kompetensforsorjning/brist-pa-arbetskraft-kraver-omfattande-satsning-pa-utbildning/>

²¹ Ibid.

dem att få ett arbete och 80 procent ansåg att deras arbetsuppgifter till stor del stämde överens med utbildningen. Av dem som hade gått handels- och administrationsprogrammet, industritekniska programmet, fordons- och transportprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet och naturbruksprogrammet ansåg drygt hälften att arbetsuppgifterna på det hela taget stämde med utbildningarnas innehåll. För hotell- och turismprogrammet, hantverksprogrammet, el- och energiprogrammet och vvs- och fastighetsprogrammet var det tvärtom färre än hälften som ansåg att deras arbetsuppgifter stämde överens med utbildningarna.²²

15.1. Bakgrund – Citat: Om behovet av fler elever på yrkesprogrammen.

”I grund och botten handlar det om att det är alldeles för få elever som väljer att läsa ett yrkesprogram och att yrkesprogrammen inte alltid ger de kunskaper som efterfrågas av företag. I en undersökning om branschorganisationers (arbetsgivarsidans) förhållningssätt till validering av den enskildes reella kompetensprofil (kunskaper och kompetenser baserade på formellt, icke-formellt och informellt lärande) framkommer det att elevvolymen som läser på yrkesprogram är kraftigt underdimensionerad i förhållande till kompetensförsörjningsbehovet hos företag /.../.” (Citat från rapporten ”Svensk gymnasial yrkesutbildning – en framgångsfaktor för en effektiv övergång från skola till arbetsliv eller kejsarens nya kläder?”, Alexandru Panican & Enni Paul, Forte & Svenska EFS-rådet, 2019.)

16. Genomströmningen på gymnasieprogrammen

Det finns också skillnader mellan olika elevgrupper i gymnasieskolan när det gäller graden av genomströmning, det vill säga hur stor andel av de som påbörjat en utbildning som också avslutar den. Gymnasieutredningen visar att det finns ett starkt samband mellan vilken utbildningsnivå föräldrarna har och i vilken mån eleverna kommer att avsluta sina gymnasiestudier. Om föräldrarna har en eftergymnasial utbildning kommer 75 procent av de elever som påbörjat en gymnasieutbildning att ha avslutat den inom tre år. Motsvarande andel för elever vars föräldrar högst har en gymnasial utbildning är knappt 63 procent, det vill säga en skillnad på 12 procentenheter.²³

²² SCB, *Sysselsättningen 2030 – kan dagens försörjningsbörda bibehållas?*, återges i ”En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning, del 1, Regeringskansliet, SOU: 2016:77.

<https://www.regeringen.se/4aa978/contentassets/9caa7eb8000e4354b06473e31d2ddbeb/en-gymnasieutbildning-for-alla--atgarder-for-att-alla-unga-ska-paborja-och-fullfolja-en-gymnasieutbildning-volym-1-hela-dokumentet-sou-201677.pdf>

²³ Regeringskansliet, *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*, del 1, SOU: 2016:77. (Statistiken gäller elever som påbörjade gymnasieskolan.) <https://www.regeringen.se/4aa978/contentassets/9caa7eb8000e4354b06473e31d2ddbeb/en-gymnasieutbildning-for-alla--atgarder-for-att-alla-unga-ska-paborja-och-fullfolja-en-gymnasieutbildning-volym-1-hela-dokumentet-sou-201677.pdf>

Det råder också tydliga skillnader mellan de högskoleförberedande gymnasieprogrammen och yrkesprogrammen när det gäller genomströmning. På de högskoleförberedande programmen har 75,5 procent av eleverna avslutat programmet efter tre år, medan motsvarande andel på yrkesprogrammen är 69,9 procent. De finns förmodligen flera orsaker till skillnaden. En orsak kan vara att eleverna på yrkesprogrammen är mindre studiemotiverade än elever som söker till högskoleförberedande program. En annan orsak kan vara att yrkesprogrammen inte automatiskt ger behörighet till högskolan, utan det krävs att eleverna väljer till kurser för att få behörighet.²⁴

Det generella mönstret är att kvinnor oftare än män blir klara med sin gymnasieutbildning tre år efter att de påbörjat utbildningen. När det gäller yrkesprogrammen finns fyra program där mönstret är det omvända, det vill säga där fler unga män än unga kvinnor fullföljer utbildningen. Det är bygg- och anläggningsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet samt VVS- och fastighetsprogrammet. Samtliga dessa program är dominerade av män och statistiken ger skäl för att försöka stärka de kvinnliga elevernas position.²⁵

17. Inträdet på arbetsmarknaden efter avslutat yrkesprogram

Skolverket har följt upp hur snabbt de unga etablerar sig på arbetsmarknaden ett år efter avslutat yrkesprogram.

Högst andel etablerade hade Fordon- och transportprogrammet samt Bygg- och anläggningsprogrammet med 54 procent. Vård- och omsorgsprogrammet hade 52 procent. Lägst andel med etablerad ställning på arbetsmarknaden hade Hotell- och turismprogrammet med 32 procent, Naturbruksprogrammet med 31 procent och Hantverksprogrammet med 28 procent. När Skolverket mätte efter två och tre år fortsatte andelen att öka för varje år.

De som gått ut med examen från ett yrkesprogram arbetade också i hög utsträckning inom de branscher de utbildat sig för. Högst andel hade Vård- och omsorgsprogrammet där 9 av 10 arbetade i vård- och omsorgsbranschen. Eleverna från Bygg- och anläggningsprogrammet arbetade till 75 procent inom byggindustrin och eleverna från det Industritekniska programmet arbetade till 72 procent i tillverkningsindustrin.²⁶

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Skolverket, *Vad ungdomar gör ett år efter gymnasieskolan Gy 2015, 2017.*

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2017/pm---vad-gor-ungdomar-efter-gymnasieskolan-2015>

18. Fortlöpande förändringar av arbetslivet ställer krav på livslångt lärande

Arbetslivet är stadd i en snabb förändring. Förändringarna har noga analyserats inom ramen för OECD:s projekt *Future of work and skills*.²⁷ I rapporterna från OECD pekas på tre orsaker till arbetslivets omvandling:

1. Globaliseringen av ekonomin har lett till att den globala arbetsmarknaden har blivit allt mer integrerad. En av effekterna är att många varor kan tillverkas och många tjänster kan utföras var som helst på jordklotet. Den arbetskraft som är integrerad i den globala ekonomin har på 20 år vuxit från omkring 1,5 miljarder till 3 miljarder. Globaliseringen har också främjat långa produktionskedjor där olika komponenter tillverkas på olika platser. Det har i sin tur lett till en segmentering av produktionen, med inslag av "offshoring", "outsourcing" och verksamhet på "entreprenad". Sedan länge har den svenska industrin varit etablerad i omvärlden.

De stora svenska industriföretagen har under decennier haft verksamhet och produktion i alla världsdelar. De 80 största svenska industriföretagen har idag 125 900 anställda i Sverige och 658 100 anställda utomlands. Ett tilltagande fenomen är emellertid att anställda i Sverige i allt högre grad är anställda av en arbetsgivare med huvudkontor utanför Sverige. Särskilt snabb har denna förändring varit inom tillverkningsindustrin. Av de anställda finns numera 39 procent i utlandsägda företag. För fackliga organisationer i Sverige finns en ambivalens i synen på det globala ägandet. Å ena sidan har de utländska ägarna investerat i Sverige, det har skapat jobb och pengar för ny teknologi. Å andra sidan har distansen mellan de fackliga företräda och ägarna ökat. Det har inneburit ett minskat fackligt inflytande över verksamheten.

Särskilt viktigt i detta sammanhang är att beslut om kommande investeringar, om att flytta produktion och om neddragningar ofta fattas långt från Sverige och där hänsynen är mångfacetterad. En enhet som går ekonomiskt bra kan läggas ner ändå, företagsledningen kan anse att produktionen skulle kunna ske ännu mer effektivt någon annanstans eller vara bunden av löften till andra länders regeringar om att inte flytta produktion från dem. Konsekvensen är att anställningstryggheten för svenska industriarbetare har försvagats. Fler måste räkna med att få byta arbetsgivare och jobb fler gånger i livet. Detta gäller även byggbranschen där systemet med leverantörer och underleverantörer i flera led har exploderat. Från facklig sida finns försök att kontrollera denna utveckling, bland annat genom krav på att huvudleverantörer ska ha ansvar för att alla underleverantörer har kollektivavtal. Även om detta lyckas är konsekvensen ändå att allt fler kommer att arbeta för många olika arbetsgivare under sitt yrkesverksamma liv.

²⁷ I projektet ingår flera rapporter, men här hänvisas framför allt till *Future of Works and Skills*, OECD, 2017. https://www.oecd.org/els/emp/wcms_556984.pdf

2. Ny teknologi förändrar arbetslivet i rask takt. Inom industrin, men också inom handeln, lagerhållningen, transporter etc, sker en snabb digitalisering och robotisering. Artificiell intelligens och Big Data leder till att digitaliseringen och automatiseringen tränger in på allt fler områden. I många fall tillverkar industrier allt mer, men med färre anställda. Ett exempel är SKF:s fabrik i Göteborg. En gång i tiden var det 8000 anställda vid fabriken. Idag är det 2500 och på grund av robotisering planeras för fortsatta neddragningar, trots att omfattningen av tillverkningen har ökat.

Samtidigt finns inget alternativ än att försöka hänga med i den teknologiska utvecklingen. Företag som inte ligger i den teknologiska framkanten riskerar obönhörligen att slås ut. Att digitalisering och robotisering ersätter tidigare arbetsuppgifter betyder inte heller att jobben inom företagen behöver minska totalt sett. Det är företag som ligger teknologiskt långt fram som har kapital att göra nya investeringar, ofta genom produktion av nya varor och tjänster eller genom att köpa upp andra företag. Även inom byggbranschen sker en snabb teknisk utveckling, bland annat genom nya material och nya byggmetoder. För anställda både inom industrin och byggbranschen är fortlöpande utbildning nödvändig för att skapa trygghet i arbetet. De arbetstagare som inte får fortbildning riskerar att slås ut vid kommande teknikskiften.

3. Det sker en omfattande demografisk förskjutning. Den äldre delen av befolkningen ökar vilket innebär att andelen av befolkningen som utför lönearbete kommer att minska. Orsaken är både färre födselar per kvinna och en stigande medellivslängd. Att färre befinner sig i lönearbete brukar kallas för att försörjningskvoten stiger. Det ställer krav på ökad effektivitet och produktivitet. En annan förändring är att det kommer behövas fler anställda inom äldreomsorg, men också inom branscher som ger service och arrangerar vård, fritid, resor och kultur som efterfrågas av äldre.

OECD:s analyser visar sammantaget att arbetslivet kommer att förändras i snabb takt. Globaliseringen leder till att fler jobb flyttar och att människor oftare kommer att få byta jobb och ofta också byta bransch och yrkesbana. Ny teknologi och digitalisering förändrar arbetets innehåll och leder till att många arbetsuppgifter slås ut medan helt andra tillkommer. Den förändrade demografin skapar ett starkt omvandlingstryck. För att samhället ska klara tillverkning, service och omsorg när försörjningskvoten ökar krävs ökad effektivitet och rationaliseringar.

19. Två-årig gymnasieskola

Utbildningsutskottet har föreslagit att regeringen ska utreda inrättandet av en ny tvåårig yrkesskola på gymnasial nivå. Utbildningen ska utformas i nära samverkan med näringslivet och innehålla omfattande arbetsplatsförlagt lärande. Förslaget kommer från Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna. De

anser att en sådan utbildning ska ge fler elever en snabbare väg ut i arbetslivet. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet reserverade sig mot beslutet.²⁸

Som vi visat i denna rapport gäller de höjda kraven på att alla ska vara välutbildade även för yrkesprogrammen i gymnasieskolan. De enkla jobben blir inte fler i framtiden. Det behövs tid för att lära in dels de grundläggande yrkeskunskaperna och dels de kunskaper som är nödvändiga för att kunna delta och fungera i samhällslivet. Det förslag som riksdagens majoritet lagt fram om kortare yrkesutbildningar är därför en återvändsgränd.

20. Yrkeslärarutbildning och lärarbrist

För att bli behörig som yrkeslärare måste man ha en yrkeslärarexamen om 90 poäng vilket motsvarar tre terminers studier på heltid. Yrkeslärare omfattas inte av legitimationskravet som gäller för de flesta andra lärarkategorier och det går att få en tillsvidareanställning utan examen.

Generellt sett är andelen yrkeslärare med pedagogisk högskoleexamen och lärarlegitimation betydligt lägre på yrkesprogrammen än inom de högskoleförberedande programmen. I gymnasieskolan som helhet hade 85 procent av de tjänstgörande lärarna en pedagogisk högskoleexamen. Ser man enbart till yrkeslärarna var siffran 56 procent läsåret 2018/19. Det skiljer även en hel del mellan de olika programmen. Lägst ligger VVS och fastighet med drygt 30 procent och högst ligger Barn och fritid med 73 procent som har en pedagogisk högskoleexamen. Andelen med lärarlegitimation ligger ytterligare några procentenheter lägre.

Dagens brist på utbildade yrkeslärare kommer att bestå och förstärkas de kommande åren. Skolverkets prognos fram till 2031 visar att rekryteringsbehovet kommer att bli mycket stort. Det kommer att behövas cirka 1000 lärare per år under de närmaste åren och sedan faller det mot 800 per år mot slutet av prognosen. Att det är så höga siffror beror på att en hel del yrkeslärare återgår till sitt gamla yrke och på de kommande pensionsavgångarna. Störst behov av att rekrytera har Fordons- och transportprogrammet, El- och energiprogrammet, Bygg- och anläggningsprogrammet samt kategorin Övriga yrkesämnen.²⁹

²⁸ Utbildningsutskottets betänkande 2018/19:UbU11. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/gymnasieskolan_H601UbU11

²⁹ Skolverket 2017. Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65cf41/1553967705120/pdf3876.pdf>

21. Metod

Rapporten bygger till stora delar på statistik som finns tillgänglig i Skolverkets databaser. Finns ingen källhänvisning till uppgifter i tabeller och text är källan Skolverkets statistik. Alla andra källor finns angivna i fotnoter. Utöver detta har ett antal intervjuer genomförts. Längst bak i studien finns en förteckning av källor och intervjuade personer.

22. Källor

22.1. Intervjupersoner

Johansson, Jacob, Ämnesråd Utbildningsdepartementet.

Klaesson, Ingemar, kanslichef vid Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN).

Krantz, Johan, rektor vid Kungsmadskolan i Växjö.

Lyth, Peter, Gymnasiedirektör i Stockholm.

Ribe, Patrik, Ombudsman Lärarförbundet.

Westman, Bengt, Byggnadsarbetareförbundet, Uppland.

Wigerstad, Cecilia, Undervisningsråd, Enheten Skola arbetsliv på Skolverket.

Zilén, Görgen, Byggnadsarbetarförbundet.

22.1. Skriftliga källor

Arbetsförmedlingen, *Prognos: Var finns jobben?*, 2019.

<https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Prognoser/Prognoser/Riket/2019-02-07-PrognosVar-finns-jobben.html>

Forte & Svenska EFS-rådet, 2019, *Svensk gymnasial yrkesutbildning – en framgångsfaktor för en effektiv övergång från skola till arbetsliv eller kejsarens nya kläder?*, Alexandru Panican & Enni Paul.

<https://www.esf.se/Documents/Om%20ESF-radet/Aktuellt/Panicans%20och%20Paul%20forskningsrapport%20final.pdf>

KFO, *Idéburna skolor och fristående huvudmän*, 2019.

<https://www.kfo.se/globalassets/kfo/bilder/intressepolitik/ideburna-skolor-frisdtaende-skolhuvudman.pdf>

OECD, *Future of Works and Skills*, 2017.
https://www.oecd.org/els/emp/wcms_556984.pdf

PEAB, *Brist på arbetskraft kräver omfattande satsning på yrkesutbildning*, webbsida, ej daterad. <https://peab.se/jobba-och-utvecklas/kompetensforsorjning/brist-pa-arbetskraft-kraver-omfattande-satsning-pa-utbildning/>

Regeringskansliet, *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*, SOU 2016:77.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/10/sou-201677/>

Regeringskansliet, *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*, del 1, SOU: 2016:77. (Statistiken gäller elever som påbörjade gymnasieskolan.)
<https://www.regeringen.se/4aa978/contentassets/9caa7eb8000e4354b06473e31d2ddb3eb/en-gymnasieutbildning-for-alla--atgarder-for-att-alla-unga-ska-paborja-och-fullfolja-en-gymnasieutbildning-volym-1-hela-dokumentet-sou-201677.pdf>

SCB, *Sysselsättningen 2030 – kan dagens försörjningsbörda bibehållas?*, återges i "En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning, del 1, Regeringskansliet, SOU: 2016:77.
<https://www.regeringen.se/4aa978/contentassets/9caa7eb8000e4354b06473e31d2ddb3eb/en-gymnasieutbildning-for-alla--atgarder-for-att-alla-unga-ska-paborja-och-fullfolja-en-gymnasieutbildning-volym-1-hela-dokumentet-sou-201677.pdf>

SCB, *Trender och Prognoser 2017, Befolkningen, utbildningen, arbetsmarknaden med sikte på år 2035*, 2017.
https://www.scb.se/contentassets/60312e5030114512b5b58a94a4ae25e2/uf05152017i35_br_am85br1701.pdf

Sjöstrand, Anna, *Framtidens jobb finns inom bygg*, Byggvärlden, 8/2, 2018.
<https://www.byggvarlden.se/framtidens-jobb-finns-inom-bygg-120142/nyhet.html>

Skolinspektionen, *Ärende 2018-06-18 Dnr 44-2017:8515*.
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/>

Skolverket 2017, Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65cf41/1553967705120/pdf3876.pdf>

Skolverket, *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan år 2018*, 2018.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2018/pm---betyg-och-studieresultat-i-gymnasieskolan-ar-2018>

Skolverket, *Det är inte sant bara för att alla säger det*, odaterat.
<http://www.gymnasieinfo.se/gymnasieval/index.html>

Skolverket, *PM - Elever i gymnasieskolan läsåret 2018/19*, 2019.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2019/pm---elever-i-gymnasieskolan-lasaret-2018-19>

Skolverket, *PM - Elever i gymnasieskolan läsåret 2018/19*, 2019.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2019/pm---elever-i-gymnasieskolan-lasaret-2018-19>

Skolverket, *Redovisning av uppdrag om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning läsåret 2017/2018*, 2019.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2018/uppdrag-om-statsbidrag-for-gymnasial-larlingsutbildning-2017-2018>

Skolverket, *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet*, 2018.
<https://www.skolverket.se/portletresource/4.6bfaca41169863e6a65d9f5/12.6bfaca41169863e6a65d9fe?file=3988>

Skolverket, *Skolverket kräver tillbaka 28 miljoner*, 30/5, 2018.
<https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-05-30-skolverket-kraver-tillbaka-28-miljoner-i-bidrag>

Skolverket, *Vad ungdomar gör ett år efter gymnasieskolan Gy 2015*, 2017.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2017/pm---vad-gor-ungdomar-efter-gymnasieskolan-2015>

Sten Svensson, *Men låg kvalitet som affärsidé. En granskning av oseriösa vinstdrivande aktörer inom gymnasieskolans yrkesprogram*, Katalys, 2016.
https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/03/katalys_no.30.pdf

Utbildningsutskottets betänkande 2018/19:UbU11.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/gymnasieskolan_H601UbU11

SOU 2019:40. Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan. Bilaga 7 till långtidsutredningen 2019

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/08/sou-201940/>

23. Bilagor

23.1. Bilaga 1. Elevstatistik gymnasieskolan 2018/19

	Antal elever	Andel i procent	Antal skolenheter	Andel i procent	Antal elever per skolenhet
Totalt	352286		1307		270
Kommun	252894	71,8%	861	65,9%	294
Landsting	2190	0,6%	12	0,9%	183
Enskild	97202	27,6%	434	33,2%	224

Gymnasieskolan per program	Alla huvudmän		Offentlig huvudman	Enskild huvudman
Läsår 2018/19	Antal elever	Andel i procent	Antal elever	antal elever
Yrkesprogram	99152	28,1	70082	29070
Högskoleförberedande program	201304	57,1	141025	60279
Introduktionsprogram	51830	14,7	43977	7853

Källa: Skolverket

Gymnasieskolan per program 2018/19	Alla huvudmän		Offentlig huvudman		Enskild huvudman	
Läsår 2018/19	Antal elever	Andel i procent totalt alla elever	Antal elever	Andel i procent i respektive program	antal elever	Andel i procent i respektive program
Barn och fritid	9 391	2,7%	7 761	82,6%	1 630	17,4%
Bygg och anläggning	13 212	3,8%	11 030	83,5%	2 182	16,5%
El och energi	14 622	4,2%	9 720	66,5%	4 902	33,5%
Fordon och transport	11 016	3,1%	8 573	77,8%	2 443	22,2%
Handel och administration	9 235	2,6%	6 288	68,1%	2 947	31,9%
Hantverk	6 422	1,8%	2 820	43,9%	3 602	56,1%
Hotell och turism	2 834	0,8%	2 137	75,4%	697	24,6%
Industri tekniska	4 344	1,2%	3 050	70,2%	1 294	29,8%
Naturbruk	8 835	2,5%	3 805	43,1%	5 030	56,9%
Restaurang och livsmedel	4 688	1,3%	3 949	84,2%	739	15,8%
VVS och fastighet	3 491	1,0%	2 477	71,0%	1 014	29,0%
Vård och omsorg	10 206	2,9%	7 751	75,9%	2 455	24,1%
Riksrekryterande utbildningar	856	0,2%	721	84,2%	135	15,8%

Ekonomi	44 534	12,6%	30 523	68,5%	14 011	31,5%
Estetiska	20 283	5,8%	10 997	54,2%	9 286	45,8%
Humanistiska	2 218	0,6%	1 917	86,4%	301	13,6%
Naturvetenskap	44 435	12,6%	33 446	75,3%	10 989	24,7%
Samhälls- vetenskap	56 710	16,1%	40 268	71,0%	16 442	29,0%
Teknik	29 755	8,4%	21 104	70,9%	8 651	29,1%
International Baccalaureate	3 369	1,0%	2 770	82,2%	599	17,8%
Individuellt alternativ	10 514	3,0%	9 886	94,0%	628	6,0%
Preparand- utbildning	2 803	0,8%	2 296	81,9%	507	18,1%
Programinriktat individuellt val	7 170	2,0%	4 612	64,3%	2 558	35,7%
Språk- introduktion	22 881	6,5%	21 251	92,9%	1 630	7,1%
Yrkes- introduktion	8 462	2,4%	5 932	70,1%	2 530	29,9%

Yrkesprogram alla huvudmän	Antal elever
El och energi	14 622
Bygg och anläggning	13 212
Fordon och transport	11 016
Vård och omsorg	10 206
Barn och fritid	9 391
Handel och administration	9 235
Naturbruk	8 835
Hantverk	6 422
Restaurang och livsmedel	4 688
Industri tekniska	4 344
VVS och fastighet	3 491
Hotell och turism	2 834

